

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

Molnár István Gábor: Az újpesti cigányság története¹

Egy fiatal, ámde dinamikusan fejlődő község, majd város, később, pedig a főváros része lesz Újpest. A cigányok együtt élnek az itt letelepedett magyarokkal, zsidókkal, németekkel. Kultúrájukra nagyban hatott az itt lakók szokásai, mindamelllett megtartották sajátos értékrendjeiket is. A kávéházak, vendéglők, kocsmák hangulatához hozzátartozó cigányzenére, igényt tartott a lakosság. A cigány szegkovácsok által készített termékekre, szükség volt az újpesti bőr- és faiparnál. Betelepedésük Újpestre folyamatosnak mondható.

A beköltöző - a cigányságon belül az úgynevezett kárpáti cigányok csoportjába tartozó - családok többsége a felvidékről, Érsekújvárról, Surányból, Farkasdról, Nyitráról (ma Szlovákia) és környékéről érkezik és települ le a fiatal Újpesten. Érsekújváron és Újpesten száz – százötven év múltán is ugyanazon családnevek fordulnak elő: Dráfi, Patkó, Balogh, Lakatos, Horváth, melyekből több család a mai napig ápolja rokoni kapcsolatait.

Az Újpest alapítólevelét kiadó gróf Károlyi István művelt, világjáró, haladó gondolkodású ember volt, aki a modern eszméknek, valamint a felvidéken élő gróf Károlyi Lajos testvérének köszönhetően kerülhetett kapcsolatba a surányi zsidó iparosokkal, kereskedőkkel. Köztük Löwyékkel,² akik később tímárként virágzó bőrripar alapjait hozták létre a településen. Elindul egy gyors, amerikai típusú fejlődés, amely nagyközséggé, várossá duzzasztja Újpestet.

A bőrgyártáshoz elengedhetetlen fogyóeszköz a dugószeg. Ezzel az apró szeggel feszítik a kikészíteni kívánt bőrt a keretre. Nevét a szögfejnél található végén elhelyezett dugódarabról kapta. A szögre húzott dugó védte, hogy ne sértse, ne szakítsa ki a szögfej az anyagot. A bőrgyártásban használt különféle fogók, amelyekkel az anyagot feszítik, húzzák a keretre, valamint az előbb említett fa feszítőkeretet összetartó szögek mind fontos eszközei a bőrripari termelésnek. Az újpesti asztalosok, bútorkészítők is használtak – a csapolás mellett – nagymennyiségű szögeket a bútorok, szekrények, komódok hátlapját tartó falemezek rögzítésénél. Löwyék ezt felmérve gondolhattak a surányi és az onnan tíz kilométerre fekvő érsekújvári cigány szegkovácsokra, munkájuk minőségére, olcsóságára.

Szlovákiai kutatásunk során találkoztunk azzal a dokumentummal,³ amely szerint az 1830-as években Zsemberi nevű cigány család ismerte, ismerhette Löwyéket. Később az újpesti

---

¹ Molnár István Gábor: Régi Újpest cigányai c. monográfiából. Kézirat.

² A Löwy család az Újpestre elsők között beköltöző zsidó családok egyike. Löwy Izsák Újpest első bírója volt.

³ Katarína Bohumelová: Romák Surányban c. szakdolgozat.

katolikus matrikulákban, keresztlevelekben jelentkezik a Zsemberi családnév, ahol is a nők zöldség és gyümölcskereskedők, a férfiak szegkovácsok voltak.

A fent említetteket mérlegelve, valamint a Duna közelsége, - hisz ahol víz van, biztos kell iszkápa⁴ is a csónakok javításához, - mind fontos szempontok lehettek abban, hogy az első cigány családok elindultak Újpestre. A tömeges áttelepüléshez ezzel meglett a rokoni információs kapcsolat. Már csak a „nagy” munka hiányzott, amit az Újpesten áthaladó első vasútvonal meg is hozott. A sinszeg a szegkovácsok által készített vezető termék lett, amellyel a vasúti talpfát a sínhez erősítették. Innentől számíthatjuk a tömeges bevándorlást, hisz az iparilag rohamléptekkel fejlődő Újpest kiváló munkalehetőség volt a szegkovácsok számára. A beköltözési lehetőséghez hozzátartozik az is, hogy más településekhez képest enyhébb volt a közterületi, és közhivatali ellenőrzés, valamint a bejelentési kötelezettséget sem vették szigorúan a házbirtokosok.

„Bagó József primás százket éves korában, újpesti házában meghalt. Fiatalon beutazta Európát, Amerikába is eljutott, részt vett a szabadságharcban, ahol sebet is kapott. Négy feleségét temette el és 22 gyereket hagyott maga után.”⁵ Az Újpesten otthont találó cigányok másik nagy csoportja, a muzsikusként a felvidékről, nagy többségük Érsekújvárról érkezik. Ahogy nő a vendéglátóhelyek száma, úgy jön mind több muzsikusként a kávéházi úri közönséget és a kocsmák munkásközönségét szórakoztatni. Míg az Újpesten gombamód szaporodó kávéházakban nyolc, tizenkettő tagot számláló zenekarok játszottak, addig kis búfelejtőkben három, esetekben egy szál hegedűs próbálta kedvre deríteni hallgatóságát. A sírva vigadásnak is fontos velejárói lettek a hazafias nótákat játszó cigánybandák. Az első családok érkezése egyidős lehet az újpesti vendéglátás kialakulásával. Rác Ferencz primást és zenekarát a Pannonia Kávéház⁶, mint Pest első osztályú bandáját hirdeti. Később a Pest első osztály helyett, „Újpest kedvenc primása” lesz a jelző majd mindegyik zenekarvezetőnél. Az öregek úgy mesélik, hogy talán előbb volt cigányzenész Újpesten, mint a település létrejött volna, mert a Megyeri Csárda már előbb létezett – érvelnek. Olyan nagy dinasztikiak alakultak ki, mint a Kolompár család, ahol az összes hangszeren testvér játszott, azaz idegen nem került a nyolcfős bandába. Volt olyan idő, amikor női bőgőse volt a családi zenekarnak. Első fennmaradt képi dokumentumunk, a Cigányzenészek Albuma⁷c. könyvben található. Horvát Tóni primás, aki fényképe alá Berlin – Újpest címet adott, 48-as zsinóros ruhában, pödrött bajusszal, oldalt választott frizurával, kellően kihúzva magát állt a fényképezőgép elé.

---

⁴ Iszkápa vagy iszkába. Fából készült csónakok készítéséhez szükséges speciális fémcső.

⁵ Vasárnapi Újság. 1882.08.27.

⁶ Újpest első kávéházainak egyike. Árpád út 48. szám alatt működött.

⁷ *Markó Miklós*: Cigányzenészek Albuma. 1896.

Dr. Ugró Gyula - ki a város monográfiáját megírta - egy 1874. március 8-án kitört lázadás kapcsán tesz említést roma származásúró: „A községházán tovább tombolt a nép dühe, és az elmenekült jegyzőt és bírót kereste. Egy cigány látta a menekülést s ezt tudatta a néppel, hogy a jegyzőék merre menekültek...”⁸Ugró Gyula Újpest utolsó főbírája és első polgármestere, nótaszerzőként kapcsolatban volt újpesti cigányzenészekkel. Alapító, pártoló tagja volt többek között az első Magyar Cigányzenészek Országos Szövetségének is. „Tisztelettel tudatom a kedves közönséggel, hogy Újpesten Vasut-ucza 87. szám alatt élő vendéglőmet a modern igényeknek megfelelően rendeztem be. Kitűnő konyha és jó cigány, pontos és kifogástalan szolgálat.”⁹

A letelepült szegkovácsok mobilitása a vasútépítő kubikusokéhoz volt hasonló. Szerszámaik elfértek egy talicskában: üllő, fűjtató, fogók stb. Mint a vándoriparnál, gyakorlatilag bárhol felállították műhelyüket. A gyerekek a fűjtásban, a nyersanyag adogatásában, feleségük a késztermék rendezésében, számolásában segédkezett. Ha kevés volt a munka – nem volt szezonja – zöldséggel, gyümölccsel kereskedtek. Arra utaló dokumentumot, hogy a cégek, gyárak alkalmazásában álltak volna, nem találtunk. Inkább magánzóként működtek. Többen a vaskereskedőknek, mások, pedig közvetlenül a gyárnak, kisiparosnak szállítottak. Termékeiket, - hogy ezzel is olcsóbban tudják eladni - maguk fuvarozták. Visszaemlékezések szerint a készárut pénteken, szombaton referálták, adták el. Meg kell említeni a leányok, asszonyok ügyességét az áru eladásában, hisz voltak legendásan jó kereskedők közöttük.

Az újpesti cigányság túlnyomó többsége római katolikus vallású. Az 1870-ben felszentelt Egek Királynéja templom anyakönyve szerint – már az első évben – kereszteltek cigány lakost. 1870. december 6-án született Újpesten Csorba Ede, kit egy nappal később, 7-én kereszteltek. Apja szegkovács, anyja háztartásbeli. A keresztelő lelkész Illek Vince plébános. Megjegyzésként felvezetve: cigány.¹⁰ „A születés után igyekeztek a gyermeket megkeresztelni, mert addig az utcára nem lehetett kivinni. Meg a fürdővizet se öntötték ki rögtön a fürdetés után. A kicsi egy vánkösba került, átkötve szalaggal. Nem volt pólya. A gyereket megkeresztelték és a keresztszülőnek illett a legnagyobb pénzt ajándékozni. Akit megkértek keresztanyának, az a szülő nőnek két hétig hordta az ételt. Ő látta el a családot élelemmel.”¹¹

A fiúk munkához való szoktatása egészen kis korban elkezdődött. Nem volt szokás a műhely körül kíváncsiskodó fiút, fiúkat elzavarni. A lányokat annál inkább, a kipattanó szikrák miatt.

---

⁸ *Dr. Ugró Gyula: Újpest 1831 – 1930. 1932.*

⁹ *Közérdek c. újság. 1896.*

¹⁰ *Egek Királynéja Plébánia. Katolikus Matrikula 1870.32.*

¹¹ *Adatközlő: Csonka László szegkovács és zenész*

Először a nyersanyag adogatásában, később a fűjtásban segédkeztek. Ahogy nőtt, erősödött az ifjú, annál nehezebb feladatot kapott. A legnehezebbnek, vagyis a legnagyobb erőt kívánó feladatnak a sínszeg számított. Az ügyes kezű tehetségeseket így egészen fiatalon észrevették. Mire felcseperedett az ifjú, komoly tudással rendelkezett a szegkovács szakmáról. Újpesten hagyomány volt, hogy az önállóan munkába álló fiú szerszámait az édesapja készíti el.

A cigány családoknál a gyermek születése a legnagyobb kincs. A muzsikus apa, kis csecsemője kezébe, a hegedű vonóját próbálgatja belerakni. Ha ráfog a rajkó,¹² nagy primás lesz. - mondják. Ezután az ifjonc együtt nő fel a zenével, apja vagy testvérei állandó gyakorlását hallgatva. Az idősebbek visszaemlékezései alapján nem a szülő mondta meg, hogy milyen hangszert választ a fiatal, de természetesen próbáltak rá hatni: Fiam, ha a hegedűt választod, mindig megélsz. Nézd, milyen csodálatosan szól! Nagypád drága hegedűje lesz a tiéd! Ettől függetlenül, sokszor döntött az ifjú más hangszer mellett. Így vagy úgy, de beletörődtek a szülők. A szegkovácsok apáról – fiúra szálló mestersége, a muzsikusoknál másképp alakult. A kiválasztott hangszer után végiggondolták a szülők, hogy ki van az ismeretségi körben, esetleg rokonságban olyan, aki a hangszere legjobb tudója, és azt a személyt kérték meg a gyermek tanítására. Szokás volt az is, ha a fiatalnak tetszett egy aktív muzsikus stílusa, technikája akkor megpróbált az illetőtől tanulni.

1891. április 12-én Újpestre látogatott a kor legjelentősebb néprajztudósa, a cigányság kutatója, Hermann Antal. Lakatos Júlia adatközlőtől két nótát jegyeztek fel: „Devla soske man tu mardyel¹³” és „Ma cinger man¹⁴” címmel. E két kotta úgy maradhatott fent, hogy a világon első cigányokkal foglalkozó angol szaklap¹⁵ 1891-ben közreadta.

1893. január 31-én: Újpesten 161 fő cigány ember él. Az összes lakos 23521 fő. A továbbiakban a statisztika nem bontja le településre, hanem csak járásokra, valamint vármegyékre az adatait. A Pest- Pilis- Solt- Kiskun Vármegye, amelyben Újpest is található: 37 fő szegkovácsot tartanak számon, melyből biztosra vehető újpesti cigányok jelenléte is. A vármegyében 1399 fő zenész, ebből is valószínű jócskán akad újpesti.¹⁶ Újpest saját statisztikájában 16 fő szegkovácsot tartanak számon. Többen kimaradtak, mert az úgynevezett kontár¹⁷ kategóriájába tartoznak, és így nem jelennek meg a statisztikában. Ők feketén értékesítik termékeiket a vaskereskedőknek.

---

¹² rajkó, cigány nyelven gyermek

¹³ Devla soske man tu mardyel: Istenem miért vertél meg engem

¹⁴ Ma cinger man: Ne verjél meg

¹⁵ Journal of gipsy lore society. 1891.

¹⁶ Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Czigány összeírás. 1893.

¹⁷ kontár: ipartestületbe nem tartozó, adót nem fizető.

Az 1900-as években, a korabeli sajtóban vendéglők és kávéházak hirdetéseinek tucatjai számolnak be arról, mily kitűnő és első osztályú cigányzenekar mulattatja esténként a szórakozni vágyókat. Ezen időszak az, amikor a legtöbb cigánybanda muzsikál a kávéházakban, éttermekben, vendéglőkben.¹⁸Több családban előfordult, hogy a családfő este muzsikált, napközben besegített a szegkovácsoknak, vagy önállóan kovácsolt, a kereset kiegészítés végett. A muzsikusok jó vendégnek tekintették a görbe estét tartó szegkovácsokat, mert a multság mellett bőven jutott jatt¹⁹a zenekar számára. A muzsikusok egy keresetből, plusz a borralalóból el tudták tartani családjaikat. A feleségek általában háztartásbeliként a gyereknevelésben és a konyhában serénykedtek. Főzték otthon a cigányos ételeket, ami nem sokban különbözött a magyar konyhától, ha csak azt nem vesszük különbségnek, hogy sokkal zsírosabbban és fűszeresebben, azaz ízebben főztek, sütöttek. Mindig többet főztek, mint amennyi kellett, mert annál nagyobb szegény nem volt, ha jöttek a vendégek, rokonok és nem tudták őket étellel, itallal kínálni!

Az újpesti állami elemi iskolákról készült első statisztikában,²⁰ az 1901-ben alapított, Erzsébet utcai iskolában regisztráltak cigány anyanyelvű tanulót. Az 1907/08-as tanévben, pontosan kettő leánygyermeket. A cigány származást nem rögzítik a statisztikai adatok. Utólag megpróbáltuk rekonstruálni az anyakönyvek segítségével, hány cigány gyermek járt az 1907/08-as tanévben, ebben az iskolában. Ezt a családnevek, a lakhely, valamint a szülők foglalkozása alapján állapítottuk meg. Biztosra vehető tizennégy gyermek, akik közül kilencnek szegkovács édesapja van, valamint öt fő, akinek muzsikus. Ha a 07/08-as tanévet vesszük figyelembe, a hét iskolában körülbelül hetvenen - nyolcvanan járhattak iskolába.

1907-ben a várossá nyilvánítás évében, a Pannonia Kávéháznak sikerült leszerződtenie Rigó Jancsit és híres cigánybandáját. „Somogyicsurgói” Rigó János a kor egyik leghíresebb cigány primása, ami mutatja Újpest és az újpesti vendéglátóhely rangját is. Lehetett Pesten jobb, nagyobb kávéházat találni, de több pénzt keresni a primásnak aligha. Ezt bizonyítja, hogy Rigó Jancsi több évig a fiatal Újpesten muzsikált. Ezen időszak az Első Világháborúig a cigányság számára is a fejlődést és a gyarapodást hozta, viszont az Első Világháború évei a lakosságtól óriási áldozatokat követelt. Nemcsak a katonai behívókkal kellett szembenézni, hanem az egyre sűrűbben fellépő élelmiszerhiány is hatalmas problémákat okozott. A

---

¹⁸ István Kávéház: Radics Rezső, Korona Vendéglő: Rác Józsi, Horváth Vendéglő: Érsekújvári Kolompár Jancsi, Demokrata Kávéház: Kolompár Jancsi, Pannónia Kávéház: Berkes Berczi, Blas József Kávéháza: Pápai Náci, Tomik János vendéglője: Lakatos Kálmán, Elite Kávéház: Balogh Jancsi, Attila Kávéház: Bókai Berczi, Vigadó Kávéház: Pozsár Marci zenekara, majd fél évvel később Lakatos Gyula, Pannónia Kávéház: Berkes Berczi, Egri Oláh Gyula, Csillag Izsó 12 tagú bandája következett egy éven belül.

¹⁹ Jatt: borralaló

²⁰ *Dr. Ugró Gyula: Újpest 1831 – 1930. 1932. 434.*

cigánymuzsikának is akadt egy-két konkurens katonazenét játszó banda a városban amellet, hogy a lakosság is kevesebbet tudott költeni a szórakozásra. A katonai szolgálatban nem voltak különbségek, legalábbis olyanok, mint a Második Világháború alatt. Az itthon maradt muzsikások közt olyan íratlan szabályok, különleges szokások alakultak ki, mint a beteg zenekari tag részét²¹ a primás félreteszi. Azaz a kiegészítő tagot külön fizetik arra az időre, de a beteg megkapja a pénzét, hogy családját fenn tudja tartani. Általában a feleség a nagyobbacska gyereket küldte apja napi pénzéért. A primás pedig rendre félrevonta az ifjút: Hallod milyen ügyetlen ez a kiegészítő, apádnak a nyomába se ér! Lehetett a helyettesítő bármilyen jó, mindig megerősítették a családot, hogy a jelenleg beteg muzsikusra nagy szükség van, jó zenész.

Lakhelyeik, bérelt otthonuk eleinte szétszórtabban helyezkedett el: Erzsébet-, József-, Gyár utcák, valamint az asztalosműhelyek környékén a Tél-, Nyár-, Tó-, utcákban voltak. Évtizedekkel később az úgynevezett zsidónegyedben a József-, Baross-, Liszt-, Attila utcákban - amelyek a deportálás miatt megüresedtek - foglaltak el lakásokat. A legtöbben viszont, a Katonai Vonatszertár Barakktelepen a Római utca, Brüsszeli utca, Párizsi utca és a Madridi utca közötti területen éltek. 17 barakksorban, 190 lakásban, 1000-1500 ember. Eme lakhelyek fából készültek, a tetején kátránypapírral lefedve. Konyha a bejárati ajtóval, és egy szoba ablakkal. A visszaemlékezések szerint körülbelül negyven négyzetméter alapterületűek voltak, minden barakksor végén vizesblokkal. Télen a nagy hideg, nyáron a nagy meleg volt a lakásokra jellemző. Ha ehhez hozzáadjuk az elképesztően nagy zsúfoltságot, hat-nyolc főt lakásonként, elképzelhetjük milyen élet volt a telepen.

„Látogatás a barakkvárosban: A nyáron portenger, télen Szibériához hasonló: a BUR telep háta mögött közel a Chinoin gyárhoz, terül el a barakkváros. Olyanok laknak itt, akik máshol nem tudnak lakást kapni, bérelni. Itt élnek munkások és cigányok egyaránt. A barakk lakói fellázadtak a szadista gondnok ellen, ki elmondásuk szerint korbáccsal jár a barakkok között, és azzal dicsekszik, hogy ő már két kommunistát is megölt. A gondnokot feljelentették a bíróságon. A bíró utasítást adott a rendőrségnek, hogy azonnal távolítsák el az állásából.”²²

A visszaemlékezők és a korabeli sajtó cikkei között óriási eltérés, hogy míg a tudósítások Újpest szégyeneként emlegetik a Barakkot, addig a még élő visszaemlékezők kivétel nélkül jó emlékeket mesélnek el interjúikban.

1932-ben Újpest egyik legrégebbi épületében, a Megyeri Csárdában: Bujka Józsi és híres cigánybandája muzsikál. A Pannónia Kávéházban pedig „az Egerből hazatért Újpest kedvenc

---

²¹ A zenekari tagra jutó pénz :rész.

²² Újpesti Kurír. 1924.

prímása Kolompár Laci teljes zenekarával játszik reggelig! 1939-ben megnyílt a Brunovszky Nagyvendéglő! (Szilágyi ucca 14.) Ahogy ma az öreg cigányok mondják: a „Brunó” a „Brúnócki”.” A megnyitón Oláh Dudus és zenekara muzsikált, majd az Amerikából hazatért cigánygróf: Nyári Józsi és Rudi zenekara hangversenyezett. Vele szemben a Horváth Kertben: Oláh Kálmán és bandája játszik, majd Csóka Józsi és zenekara váltja őket. Rengeteg kisebb nagyobb banda alakul Újpesten. A magyarországi cigányzene egyik utánpótlásközpontjává nővi ki magát. Olyan kiváló muzsikusok élnek és működnek a városban, mint „kis Hoci”, alias Csömör József prímás, „Ádof” Oláh József prímás és kitűnő nótaszerző, Ceglédi Mihály prímás, „Dumaj” Lakatos Pál nagybögös. Ezen zenészek hangszereik mesterei voltak, akik kivívták a közönség csodálatát, elismerését. Megindul a muzsikus cigányság rohamléptékű polgárosodása, mellyel elismert, tiszteletben álló polgárai lesznek Újpestnek. A kávéházak után a Munkásotthonban is rendszeressé válnak a cigánybálok. Valószínű, hogy a pesti muzsikus élet, a pesti bálok mására alakulhatott ki az Újpesten is meghonosodott cigánybál, de hamar sajátos hangulata, a pesti cigánybáloktól eltérő közvetlensége új, más világot teremtett.

A Patkó család Érsekújvárról érkezett a 1890-es évek környékén, a nagy reményekkel kecsegtető „iparnagyközségbe”. Régi szegkovács dinasztia, mely folyamatosan az igényekhez igazította szabadkézi kovácsolással gyártott termékeit. Nagy port kavart, amikor Patkó Péter és Kolompár Júlia 1907-ben összeházasodott. A troszkásnak csúfolt szegkovácsok, és a gyantásnak csúfolt muzsikusok közt ritka dolog volt a házasság, de úgy látszik, hogy az első párt valaki nagyon megáldotta, mert huszonegy gyermekük születet. Volt olyan év, amikor januárban és decemberben is született egy-egy csemete. Ebből a bőséges gyermekáldásból tizenhat megérte a felnőtt kort. Míg négy fiú a fronton harcolt a németek oldalán, addig a legidősebb a hírhedt dachau-i koncentrációs táborban sínylődött és halt meg. Horthy Miklós kormányzó ki is tüntette az anyát, amiért négy katonát nevelt a hazának. Az ötödik legidősebb gyermekről pedig senki sem hallott a háború befejezéséig.

„Az utóbbi években, a rossz gazdasági helyzet következtében egyre több szerencsétlen kilakoltatott család (amely lakbérét Újpesten fizetni nem bírja) került a barakktelepi szükségglakásokba úgy, hogy most már a szobákat a konyhától elválasztották, mindegyik helyiségbe külön-külön családot telepítve. Jelenleg pedig a túlszűfolttság oly nagy, hogy nemcsak minden helyiség az utolsó zugig tele van, hanem különösen az egyes cigánycsaládok a telep körül viskókat építettek, mert nem tudtak bejutni a szükségglakásokba. A barakktelep a belügyminiszter fennhatósága alá tartozik, de közigazgatásilag, tekintettel arra, hogy Újpest város területén fekszik, Újpest város igazgatása alatt áll. (...) Feltűnő, hogy a barakkban a

vas- és fémiparosok milyen nagy arányszámmal vannak képviselve, ennek okát abban a körülményben találjuk, hogy a cigányok nagy csoportja, akik foglalkozásukra nézve nem zenészek, csaknem kivétel nélkül mind szegkövácok.”²³

A fent idézett szegényes körülmények között a Barakkban megszületik egy különleges generáció, zenész csodagyerekek sora látja meg a napvilágot: Bátvai Gyula²⁴ „Krajcár Gyuszi” tercprímás, például a témákra és a tercezésre is remek technikával rendelkezett. Boross Lajos primáskirály terceseként működött évtizedeken keresztül. Borossal, mint mesélik, egyszerre vette a levegőt is, hogy a vonó ugyanakkor érjen a húrhoz. Az Állami Népi Együttesben koncertmesterként, később a 100 Tagú Cigányzenekarnál szintén koncertmesterként dolgozott, haláláig. Az újpesti Rigó családot nyugodtan nevezhetjük dinasztianak, mert több tucat kitűnő muzsikust adott a világnak. Rigó Gyula primás, a legenda szerint egyedülként helyettesíthette a Gundel Étteremben működő Lakatos Sándort. Rigó Flórián és Csukárdi Irén házasságából született kilenc gyermek, akikből különböző hangszeren játszó hat jó muzsikust neveltek. Közülük Rigó Rezső „Pipi” cimbalmos, kiváló bandacimbalmosként volt országosan ismert. A hatodiknak születő Rigó János „Kacsasz” brácsás, Járóka Sándor és Boross Lajos primások mellett lett a legkiemelkedőbb brácsások egyike Magyarországon. A másik családi ágon Rigó József „Gólya” is brácsával lett elismert muzsikus. Szabó Sándor „Sült hal” az Ostende²⁵Zenekarban primás, később kitűnő gitárművész. A Csóka család, szintén nagy számú neves muzsikust adott, akik közül kiemelkedő képességű, a sajátos technikájú Csóka József „Csunkó” bőgős volt. Meg kell emlékeznünk a Megyeri Csárdával szemben élt Horváth családról, amelynek tagjai közül Horváth Andor „Csoki” a Megyeri Csárda után hosszú évtizedekig az Öreg Halász Étterem cigánybandáját vezette. Ebben az időszakban működtették Újpesten zenekarjaikat Kolompár László primás és unokatestvére Kolompár Lajos „Dagadt Lajcsi” is. Bár nem Újpest szülötte, de az újpesti cigánysághoz tartozott Buga Gyula „kis Dudus” primás, mint énekes vált elismerté, ki a Három Dió vendéglőben alakította meg első zenekarát. Újpestre nősült és fia is itt született Kállai Kiss Ernő klarinétművésznek, valamint évtizedekig itt élt Ráczi Kiss János jazz-hegedűs és Vörös Kálmán primás is. A felsorolást még órákig lehetne folytatni, de elég legyen annyi, hogy a húszas, harmincas években született újpesti muzsikusként jelentős része a városban maradt, és semmi esetre sem költözött el. (A hatvanas, hetvenes években sor került a régi városrész

---

²³ *Hilscher Rezső*: A barakktelepi családok szociális helyzetéről. Kézirat

²⁴ Bátvai Gyula, Rigó János, Csóka József posztumusz Líra-díjat kaptak 1995-ben.

²⁵ Ostende: gyerekekből álló cigányzenekar. A Rajkó zenekar elődje.

lebontására. Több család más kerületekben kapott új lakást, amelyek rendre az első adandó alkalommal visszaköltöztek, visszacserélték lakásukat Újpestre.)

„250 cigány az inséglistán, Újpesten! Nagyon sok azon cigány személyek száma, kik egyébként aktív keresők lehetnének! E tény több éve tart, amit a vezetőség kivizsgált és intézkedik.”²⁶ Újpest város lakossága 1941.-ben 76.000fő ebből cigány kerekén 500fő a lakosság 0.66%-a a KSH adatai szerint.

„Huszonhat cigány szegkovács kontrapere! A régi újpestiek emlékezetében is élnek azok az újpesti utcák, amelyekben a fűjtatóik mellett ülő cigány szegkovácsok élesztették a tüzet és kalapálták a kampós szegeket. Ezeket a specialistákat most országos feljelentés alapján idézték a városi büntetőbírók elé. A panasz ugyanis az volt ellenük, hogy az általuk gyártott kampós szöveget közvetítők útján feketén hozták forgalomba. Ezek a cigányok, mint a tárgyaláson kiderült, iparendély nélkül üzik sok évtizede a mesterségüket, amely ma is, saját bevallásuk szerint heti 80-150 pengő jövedelmet hoz. A megtartott tárgyaláson, amelyre 26 barakktelepi és városvégi szegkovácsot idéztek meg - 18-at ítél el a rendőri büntetőbíró fejenként 25 pengőre kontárkodás miatt. Az ítéletek jogerősek.”²⁷

„...Az összegyűjtés és az előállítás két ütemben történik: 1./ a kóbor cigányokat 2./ a foglalkozás nélküli letelepedetteket kell előállítani. Mind a rendőri, mind a csendőri területeken a cigányok összegyűjtését 1944. évi szeptember hó 20-ig be kell fejezni. Az összegyűjtött cigányokról kategóriánként, szám szerint összesített kimutatást kell hozzám felterjeszteni rendőrkapitányságonként és csendőrkerületenként 1944. évi október 20-ig.”²⁸

A nyilas hatalomátvételt követően Újpesten megkezdődtek a deportálás előkészületei. A város nagyszámú zsidó közösségét Auschwitz koncentrációs táborába szállították. A cigányok is féltek az összeírástól ezért többen elmenekültek. A visszaemlékezők említették, hogy a nyilasok készítettek egy úgynevezett „cigánylistát”. Ezt dokumentálni már nem tudtuk, mivel a nyilas párt pincéjében tárolt dokumentációja - beázás miatt - megsemmisült. Újpest egyik legrégebbi dinasztiája, a Dráfi család. Az első családok között telepedtek le Újpesten. Híres szegkovácsok, az Érsekújváron maradt rokonok elsőrangú zenészek voltak. Dráfi József Újpesten született, és itt is élt 1944. szeptember 17-ig, amikor is édesanyjával együtt rokonlátogatóba indult Érsekújvárra. November 8-án visszaindultak Újpestre. A Nyugati pályaudvaron viszont, „mint cigány származású egyént” letartóztatta a biztonsági rendőrség és ismeretlen helyre hurcolta. 1990-ben derült ki a Magyar Vöröskereszt kereső szolgálatán

---

²⁶ Független Újság 1940.

²⁷ Független Újság: 1943.

²⁸ Pest- Pilis- Solt- Kiskun Vármegye Alispánja 52.298/1944.kig.

keresztül, hogy Dráfi 1944. november 14-én a hírhedt dachau koncentrációs táborban volt. 1944. november 28-án továbbszállították a rawensbrück-i táborba, ahol 1945. április 20-án az SS őrség agyonverte a tizenhét éves fiút. A tábori kartonjára felvezetve: szegkovács.

A háború utolsó évében, a nyilas terror elől elmenekült cigány családok is visszaköltöznek a városba. Több család a Pilisbe, Tinnyére menekült az esetleges összeírás elől. A háború borzalmaiból kilábaló Újpesten csakúgy, mint mások, a romák is éltek, amiből tudtak: zöldséget árultak a piacon, kovácstüzeket eszkábáltak és az újraépítéshez elengedhetetlen ácskapcsokat kovácsoltak. Kivették részüket a romok takarításánál is. Lassan a mulatók kedv, a szórakozás is visszatért a városba, melynek ismét elengedhetetlen része lett a cigánymuzsika. 1945.-évi október hó 20-án szombaton este pontosan fél 5-kor a Munkásotthon nagytermében magyar nótaestet rendeztek, Csóka Józsi Újpest kedvenc primása és cigányzenekara közreműködésével. Egy nappal később a Kommunista párt nagyszabású Művész Matinét rendezett a hadifoglyok és deportáltak megsegítésére, ahol Kolompár Laci és zenekara szórakoztatta a nagyérdeműt. A műsor ára 20 pengő volt. 1948-tól a cigánybandákat a vendéglátóipar régi csökevényeként, az úri közönség megalázkodó kiszolgálójaként bélyegzik meg és betiltják. Kivételt képez egy-egy csárda, és két nagyobb létszámú állami zenekar.²⁹ Az újpesti muzsikusok jelentős része gyárakban helyezkedik el, vagy szegkovácsként dolgozik, mígnem ötvenhétben visszaállítják a vendéglátós zenekarokat. Így többen visszatérnek a zenéhez, és muzsikusként tartják el családjukat.

A szegkovács ktsz-ek megalakulását megelőző időszakban sem volt ritka a csoportos szegkovács munka. Valószínű, hogy először a család, majd a rokonok, barátok álltak össze egy-egy nagyobb műhely bérlésére. Lehetséges, hogy a „páros kovácstűz” is ebből az időből terjedt el. Ez azt jelenti, hogy egy tűznél két szegkovács dolgozik egymással szemben, külön állón. A háború előtti időkben, valamint közvetlenül a Második világháború után, bérelt szegkovácsudvarok voltak. A háztulajdonosok különböző összegért telkükön adtak lehetőséget a munkára. A cigányok ezen udvarokat a tulajdonosról, több esetben annak gúnynevééről nevezték el. Így lett a „Bede udvar” a Nap utcában a legnagyobb amely harminc, esetenként negyven fő befogadására volt alkalmas. A „Goskó udvar” a József utcában, a „Cakó udvar” a Tél utcában, valamint a „Fejes udvar” vagy „Fejes ház” az Árpád út 99-ben. 1948-1949-re tehető a szegkovácsok szövetkezetbe való rendezése. Az első ideiglenes ktsz mégsem Újpesten kapott telket, hanem Angyalföldön a Jász utca 50. számú ház udvarán. Megbízott elnöke Patkó Pál lett. Tizenöt szegkovács kezdte el itt a munkát. Pár

---

²⁹ Állami Népi Együttes és a Belügyminisztérium: Duna Művészegyüttese.

hónap multán a Petneházy utcába költöztek, majd azt követően visszakerültek Újpestre a Tél utca 4-6. szám alatti műhelybe, amely negyven méter hosszú és tizenhat méter széles volt. Mivel a háború előtt is kovácsműhelyként üzemelt, ventilátoros fújtató rendszerrel volt ellátva. (előző tulajdonos a Schneider József kovács volt.) 1950. május 20-án megalakul a Vastömegcikk és Szegkovács ktsz, ahol már lakatosokkal kiegészült gyártás folyt. A szegkovácsok viszont a régi technikával „gödörben” dolgoztak. „Jöttek ki ellenőrizni minket, szegkovácsokat. Rögtön mondták a magyarok, hogy ezeknek nincs lábuk. Gödröt ástunk, abba raktunk egy hordót és beleálltunk – így ha leesett valami nem kellett lehajolni, meg minden a kezem ügyében volt.”³⁰Itt kettévált a szövetkezet egyik fele a Fóti úton, a tanácstól kapott telephelyre költözött, a másik fele pedig a rákospalotai cigánytelep mellé az Aporháza utcában kapott helységet. Sínszögeket és egyéb vasipari termékeket gyártottak. Az új termelési forma bevált és több roma ktsz alakult az újpesti mintájára. A jól sikerült szövetkezetet külföldről is felkeresik. Kemény fizikai munkával, nyáron éjjelre jártak dolgozni a kovácsok, mert akkora volt a hőség a kovácstüzeknél. A ktsz harminc - ötven embernek adott munkát, kik családjukat is el tudták tartani keresetükből. „... Jól működő, tervét állandóan teljesítő szövetkezetük van a szegkovácsoknak, a Budapesti Szegkovács KTSZ., egy újpesti és egy rákospalotai teleppel...”³¹

„Tatabányán be akarták indítani a széntermelést, mert fáztak a népek, a lakosság. Nem tudtak termelni, mert a sínek mind fel voltak szedve. Talán a háború miatt. Az öregek úgy mesélték, hogy a Rákosi Mátyás kiküldte az emberét Újpestre, hogy azonnal ötven – hatvan mázsa sínszeget készítsünk. Mindenki azt gyártotta. Ahogy hűlt ki a sínszeg, azonnal szállították el. „A szegkovácsok elkészítették a sínszeget, ezért a szén fel tud jönni a bányából! Köszönjük az újpesti szegkovácsoknak!” – 1949-ben jelenhetett meg ez a cikk az újságban. Azt már nem tudom melyikben, de ez a mondat örökre megmarad bennem, mert apámék mindig mondták: Látod fiam! – és elővették a gyűrött újságpapírt.”³²

Az Árpád út 99. számú házban élt a Nyitráról származó Héderváry József, alias „Nápó” bácsi, ki a „Sosemvolt Cigányország” szegkovács mesék³³ c. könyv mesélőjeként vált ismertté. A kötetet az újpesten élő műfordító Bartos Tibor gyűjtötte és írta az ötvenes években. A könyvben nincs említés arról, hogy a mű szövegét Újpesten mondták el, de akik ismerik a várost, azok az összekötő szövegekből könnyen ráismernek az ötvenes évek Újpestjére. A

---

³⁰ Adatközlő: Horváth Dezső szegkovács

³¹ Faludi András: Cigányok c. könyv.

³² Adatközlő: Patkó Péter szegkovács

³³ Bartos Tibor: Sosemvolt cigányország. 1958.

megemlített személyek is mind régi újpesti cigányok, mint „Csunkó” az öreg muzsikos stb. Azóta több település magáénak tulajdonítja a híressé vált könyvet.

1950. január 1-én megszűnik a város önállósága, inentől Budapest része, a főváros IV. kerülete lett Újpest. Tervezett ütemben folyik a régi város lebontása, helyébe házgyári panelházakat építenek. Kicserélődik a lakosság közel hetven százaléka. A cigánység létszáma is rohamosan növekszik. Az őslakos muzsikusok, szegkovácsok, zöldségesek, kereskedő cigány lakosság most új családokkal, gyárakban dolgozókkal gyarapodik. Általában vidékről, Borsodból és Szabolcsból, többségük beilleszkedett új otthonában. A városszerkezet átalakulásával minden megváltozott, a régmúlt időket idézik viszont a még megmaradt vendéglők cigányzenészei. Egy 1954-ben kelt szerződés szerint a Megyeri Csárdában egy népi művész bőgős napi keresete harminc forint volt, amelyért este félhattól - féltizenkettőig dolgozott.

A szegkovácsok és zenészek között mindig volt egyfajta távolság. A másikat nem tartották annyira, mint saját magukat. A fiatalok között szövődő szerelmek határtalanságát viszont ez sem tudta gátolni, így a régi szokásokon felülemelkedve egyre gyakoribb lesz a vegyes házasság. Az esküvő régi szokás szerint a kéretéssel kezdődött, amely abból állt, hogy a vőlegény családjának férfi tagjai kikérik a lányos házból a menyasszonyt. A lányos ház természetesen „ellenáll” a lányt kérők hadának, és mindenféle csúfságnak elmondják a leendő vőt. Közben a násznép pálinkával kínálják az őket be nem eresztőket. Ki milyen hangosan tud, úgy beszél, és dicséri, vagy szidja ki-ki szerepéhez méltón a másikat. Természetesen egy idő múltán meglágyul a szíve a családnak, és a vőlegény kihozhatja a párját. E szokás után megy a vigadalom reggelig, sokszor több napig is eltart, amelynek elengedhetetlen része a cigányzene.

„Anyám mindig apám mellett dolgozott. Amikor apám maszkek³⁴lett, akkor meg főképp! Anyám reggel megfőzött és ment ki apámhoz a műhelybe. Aztán ebédidőnél bejött, melegítette az ételt, mire apám berohant, és úgy evett, hogy minél gyorsabban vissza tudjon menni. Szóval úgy kellett az ételt elibe rakni, hogy se nem hideg, se nem meleg ne legyen – azonnal tudja enni!”³⁵

A szegkovács szakma versenyképességére három fő szempontot találtunk. A nyersanyag jórészt hulladék anyagokból származott, így hulladék vasból új értéket állítottak elő. Például a vastelepen az acélgerendákat összetartó vashuzal, kötöző anyag, kitűnő új szegek kovácsolására volt alkalmas. A másik szempont a melegen kovácsolt áru terhelhető

---

³⁴ Maszek: magán szektor.

³⁵ Adatközlő: Patkó Erzsébet

keménysege, anyagrugalmassága is eltér a gyári darabolt, esztergált csavaroktól. A harmadik szempont, pedig a darabszám, azaz, hogy a kisebb tételű megrendelésnél a gyáraknak, üzemeknek nem érte meg gépsort állítani a termelésre. A modern vasgyártás korában így maradhatott fent e középkori szakma.

Az 1956-os forradalomban való tömeges részvétel Újpesten - a cigányok részéről - nem történik, mégis nagy szerep jut egy újpesti cigánynak. Dilinkó Gábor Újpesten született 1929. február 8-án a Tél utcában. Így meséli el életét: „Az Árpád étteremben muzsikáltak a romák, ahol egy paraszt beszólt nekem, hogy: gyere ide te бүdös cigány! Na adtam neki. Ezért kellett eljönnöm Újpestről. Ezek után mindenfele éltem Budapesten. A Keletiben csavarogtam. Később úgy sikerült, hogy 1956-ban a Corvin közben harcoltam. Aztán a Magyar Népköztársaság Bírósága nevében: a magyar államrend megdöntésére irányuló fegyveres felkelésben való részvételéért: halál, egy év múlva módosítva 17 év, módosítva 10 év, a Legfelsőbb Bíróság döntése alapján: 7 év letöltendő börtön.”³⁶

1957-ben ifj. Pozsár Marci, kinek komolyzenei tanulmányai is voltak, valamint Jónás József összereteli az újpesti rajkókat a Ságvári³⁷ kultúrházban. Zenekart akar kovácsolni belőlük. Sok cigány fiatal kezdi meg náluk tanulmányait, de hosszú működést és számottevő sikereket nem ér el az együttes, mert a tehetségesebbeket elszippantja az államilag létrehozott KISZ Központi Művészegyüttes Rajkó Zenekara. Pozsár pedagógiáját és a cigányzene iránt érzett elkötelezettségét máig nem feledik tanítványai. A több cigánybált is szervező, menedzser típusú Jónás József dobosként tánczenekart is létrehozott Újpesten.

A cigánybálnak³⁸ több feladata volt. Az első és legfontosabb, hogy a szórakoztatásból élő zenészek most ez alkalommal, családjukkal együtt mulatni tudjanak. A fiatal lányok első bálozóként való bemutatása a közösségnek. Az eladó sorba lévő lányok minél jobb kiházásítása. (A jó muzsikus fiú, vonzó partnernek számított, hisz valószínű el tudja tartani leendő családját. A rafináltabb anyósok itt figyelték ki, hogy a kiválasztott ifjú mennyire szereti az alkoholt, vagy, hogy milyen illedelmes a szüleivel és a társasággal.) A bál egyik legfontosabb kitétele, a lehető legrangosabb muzsikus és bandája felfogadása, hisz az első kérdés, hogy ki muzsikálja a bált? Ehhez kapcsolódik az a szokás, hogy a fiatal muzsikusoknak itt adatott meg az a lehetőség, hogy együtt zenélhessenek a szakma legnagyobb képviselőivel, akik, viszont szintén a bálban tudtak felfigyelni, észrevenni egy új tehetséget.

---

³⁶ *Solymár József*: Csak álmomban vagyok szabad. 1996.

³⁷ Ma Újpesti Polgár Centrum.

³⁸ Újpesten több nagysikerű, „Pesten is híres” cigánybált szerveztek, melynek rendezői voltak: Csóka Anna „Bari Annus”, Jónás József, Csóka József „Coco”, Csóka Ödön „Tojás”, Kossuth Margit, Rigó János, Balogh Tibor...

„Amikor megláttam, hogy betonból rakják a vonatok alá a talpfát, akkor tudtam, hogy a gyerekeim nem lesznek már szegkovácsok. Ki fog halni ez a cigány szakma.”³⁹A hatvanas évek eleje - közepe táján megszűnik a Szegkovács ktsz. Termelőszövetkezetekhez melléküzemágként csapódnak a szegkovácsok, vagy maszekokká válnak. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy volt e alkalmas saját terület a műhely kialakítására. Később fokozatosan a Tsz forma is megszűnik többen különböző lakatos munkakörökben, vagy karbantartó foglalkozást választanak, legtöbben a helyi gyárak valamelyikében. Ebben az időben az idősebb szegkovácsok közül többen nyugdíjba mennek. Megszűnik a több évszázados, apáról - fiúra szálló mesterség. A fiatalok többsége segédmunkásként helyezkedett el. Fokozatos volt a többségi társadalomhoz való igazodás. Jó tíz évvel később indul meg a szakmunkásképzésben való nagyobb arányú részvételük. Mára az újpesti szegkovácsság, mint mesterség teljes egészében megszűnt. A szegkovács szakmát két évtizeddel túlélő muzikusok sorsa is megpecsételődött. Eltűntek az egykor híres éttermek, vendéglők. A vendéglátóhelyek átalakultak, és nem tartanak igényt nagy létszámú cigányzenekarokra. Inkább az egy főből álló szintetizátoros zenészt foglalkoztatják. Mára a Megyeri Csárdán kívül mindenhol eltűnt a cigányzene. Egyre kevesebben választják a fiatalok közül ezt a műfajt, többen inkább klasszikus zenét tanulnak. Az újpesti cigányzenészek kiöregedtek, többen nyugdíjasok, vagy munkanélküliek lettek.

A régi piac télen parkoló, nyáron a dinnyésstandoknak ad ma helyet. Sárga köveiről könnyen felismerhető. 1972-ben új csarnok épült a régi templomkert helyén. A kereskedők átköltöztek az akkor modernnek mondható csarnokba. Az első piacfelügyelő, a kereskedő cigányoknak a csarnok szélén húzódó sort jelölte ki. Az épület belső területére - ahol az időjárástól jobban védve lettek volna - nem adott üzletet, sem asztalt. Testvérek kerültek közvetlen egymás mellé. „Cigány sor”, „C – vágány” lett a neve. Olcsó gyümölcssel, zöldséggel, jóval alámentek a belső áraknak. A hetvenes, nyolcvanas években jól ment az üzlet. A sok gyár tengernyi munkása vásárolt, megérte késő estig nyitva tartani - a műszakok miatt. Kilencventől egyre csökken a forgalom. A C - vágány ettől függetlenül megmaradt.

A zenészeken kívül más művészeteket űző cigányok is éltek, és alkottak Újpesten. Dilinkó Gábor festőművészt gyermekkorra, ifjúsága fűzi a városhoz. Évekig lakott a kerületben Gyügyi Ödön Szárnyasoltár-díjas grafikusművész, aki Péli Tamás és Szentandrassy István tanítványaként vált kiforrott alkotóvá. Újpesten lakik Balogh Tibor, aki az első Magyarországon diplomázott cigány képzőművész. Balogh Béla fiatalon elhunyt, legendás

---

³⁹ Adatközlő: Patkó Péter szegkovács

táncvirtuóznak az Újpesti Gyermek és Ifjúsági Házban működött tánccsoportja, és szintén évekig lakott városunkban.

1980-ban a KSH szerint: 23 fő vallja magát cigánynak a kerületben, melyből 8 fő beszéli a cigány nyelvet. Ez a szám magáért beszél, mivel - különböző okokból kifolyólag - letagadják származásukat az itt élő cigányok. A másik lehetséges ok a statisztikában keresendő, mivel nem megkérdezték, hanem a kérdezőbiztos döntött afelől, hogy a család „cigány életmódot folytat-e” és ikszelt erre vonatkozóan. A legmegbízhatóbb statisztikai adatnak az első 1893-as összeírás tűnik, bár több muzsikussal cigány család nem vallotta - már akkor - származását. Ennek okát a Mária Terézia által bevezetett asszimilációs politikában kereshetjük, amelynek megmaradt hatásai közé tartozik, például a magyar (romungro) cigányság nyelvvesztése.

A Dózsa Pályán, az óra alatt gyülekeztek a szurkoló romák. Cigány sarok volt a neve. Családostól jártak a meccsre. Kiemelkedő teljesítményük viszont nem a fociban, hanem az ökölvívás területén volt. Csóka Gyula 1957.-ben kezdte pályafutását a Pamut SC ökölvívó szakosztályában. Hétszer nyerte meg súlycsoportjában a Magyar Bajnokságokat, majd a Világkupán második helyezést ért el. Csóka Gyula sikerein felbuzdulva rengeteg fiatal kezd el a sportot kisebb nagyobb sikerrel. A munkásszállókon élő cigányok is szeretettel választották a ringet. Mindehhez hozzátartozott, hogy Szigeti Ferenc - „Franyó bácsi” - olyan edző volt, akihez szerettek járni a cigányok. Nem csak technikailag jó tréner, hanem kiváló pedagógus is volt. A cigányok a lóval együtt születnek - mondják. Így nem csoda, hogy az újpesti romák zsokéból is, lovászból is, szurkolóból is, egyaránt adtak a lóspornak.

Az egyesületi törvény adta lehetőség alapján: 1989. április 20-án bejegyezték az első cigányokkal foglalkozó társadalmi szervezetet Újpesten, mely Eötvös József nevét vette fel. Hivatalos neve: „Eötvös József” Cigány – Magyar Pedagógiai Társaság, elnökének Rác Gyöngyit választják.

1990-ben a KSH szerint: 544 fő vállalja cigány származását, melyből 224 fő beszéli a cigány nyelvet. A közoktatásban viszont, 455 fő cigány tanulót tartanak számon az általános iskolák statisztikái! Ha ezt megszorozzuk négy fővel, akkor: 1820 fő roma lakost kapunk. 1992-ben 593 fő az általános iskolában tanulók száma, melyből 109 fő a kerület kiegészítő iskolájába jár. A cigány lakosság: 2372 fő.⁴⁰

A földszintes, belsőudvaros házak körzetét elhagyták a régi szakmunkáscsaládok, amelyeknek a Váci út iparrengetege nem adott többé megfelelő munkát. Helyükbe legálisan, vagy

---

⁴⁰ Csóka János Pál és Giczy Béla számítása a cigányság létszámát illetően.

esetenként önkényes lakásfoglalóként beköltöző vidéki szegény családok, cigányok Ózdról, Mátészalkáról, Nagyecsedről.

A halott végtisztességéhez szorosan hozzátartozik a virrasztás. Kezdetre a halál napjának első éjszakájától az elhunyt temetéséig tart. Esténként összegyűlnek a rokonok, barátok, ismerősök. Mesélnek az elhunytól, emlegetik jó tulajdonságait, történeteit. Újpesten szokás a televíziót és a lakásban található tükröket lepedőkkel letakarni. A temetésen, a pap és a nagyszámú gyászolók mellett a zenekar is rendszerint feltétele a szertartásnak. Sírnak a hegedűk, húzzák az elhunyt kedvenc nótáit, és a „Most van a nap lemenőbe”⁴¹ valamint a „Lehullott a rezgő nyárfa levele”⁴² c. nótákat rendre – kérés nélkül – elhúzza a cigányzenekar. Budapest IV. kerületének, első cigány kisebbségi önkormányzatának képviselőtestülete 1995-ben tette le az Újpesti Városházán a hivatalos esküt. Az öt főből álló testület képviselőit az Újpesti Szocialista Romák Szervezete indította, kik mind az öt képviselői helyet elnyerték. Ez a folyamat az elmúlt négy választási ciklusban töretlen, az országban egyedülálló! Az első képviselőtestület tagjai: Czuczú Lajosné, Csóka János Pál, Giczy Béla, Dr. Török Zoltán, Szűcs Sándor. A testület első ülésén: Csóka János Pált elnökké, Giczy Bélát elnökhelyettesé, Czuczú Lajosnét jegyzőkönyvvezetővé választják a képviselők. Az 1994-1998-as választási ciklusban Újpest Közgyűlésébe, a Magyar Szocialista Párt színeiben bejutott Tóth József, aki elsőként vállalta cigány származását és tevékenyen részt vett a kisebbségi önkormányzat létrehozásában is. A 2002-2006-os ciklusban Csóka János Pál kisebbségi kompenzációs listán bekerül az Újpesti Önkormányzat testületébe, és első felszólalásának köszöntőjét, kárpáti cigány nyelven mondta el.

Molnár István Gábor

---

⁴¹ Dankó Pista: Most van a nap lemenőbe

⁴² Rác Pali: Lehullott a rezgő nyárfa levele